

Campsentelles, 8
2005

CENTRE D'ESTUDIS SANTFOSTENCs
AMICS DE CABANYES

*Mateu Melcion:
vivències d'un
carlí a la
Guerra Civil*

FERRAN
PÉREZ I GÓMEZ

La història personal del badaloní Mateu Melcion és també la història de milers d'homes i dones que van viure i van patir amb risc de la pròpia vida els terribles dies de la Guerra Civil espanyola (1936-1939). A través de les seves vivències podem entendre millor el com i el perquè d'un conflicte en el qual es va matar i es va morir per causa de les discrepàncies polítiques. Una experiència que ens demostra que no podem caure en simplificacions ni mitificacions a l'hora d'analitzar aquella guerra en què ambdós bàndols van cometre atrocitats.

Introducció

Mateu Melcion Manyà va néixer el 1913 en el si d'una família de tradició carlina originària, per branca paterna, de Torroella de Fluvià (Baix Empordà). El seu pare, amb només 15 anys, va emigrar a Badalona on, després de treballar a CAMPSA, es va establir pel seu compte com a fuster. Vivien al barri dels Quaranta Pisos, de Badalona, al carrer Cervantes.

Mateu Melcion freqüentava el Cercle Tradicionalista El Loredan de Badalona, on també acudia en la seva joventut el que fou secretari de Sant Fost de 1917 a 1924, Ramon Niubó, un carlí molt destacat¹. Als Cercles Tradicionalistes els militants i simpatitzants carlistes realitzaven tota mena d'activitats socials i culturals, i feien excursions, obres de teatre, conferències, etc². La formació religiosa era també molt important i per això els nens i nenes rebien la doctrina catòlica com a qualsevol altra parròquia. Cal dir que els carlins s'organitzaven per gremis i és a través d'aquests que triaven els seus representants.

El carlisme, derrotat el 1876 a la darrera guerra carlina, tenia molta força als territoris que avui anomenem nacionalitats històriques, això és, Navarra, País Basc, Catalunya, i també a Aragó i València. La seva concepció de l'Estat estava basada en la tradició i la religió. Durant la II República els carlins o tradicionalistes van concórrer a les eleccions obtenint 21 diputats el novembre de 1933 i 10 el febrer de 1936. Van ser una de les faccions polítiques conservadores que més van patir la repressió exercida pel bàndol republicà a Catalunya, amb 1199 executats (d'un total de 8352).

Les eleccions de febrer de 1936 a Badalona

El 16 de febrer de 1936 van tenir lloc les eleccions generals. Mateu Melcion i un company metge van anar a un col·legi per seguir de prop el procés electoral (feien una funció semblant a la dels interventors). A la porta hi havia un guàrdia d'assalt, però l'increïble comportament que va tenir aquest agent de l'ordre amb els dos joves tradicionalistes demostra fins a quin punt havia pujat el grau de tensió. Melcion ens ho narra:

“Quan anàvem a entrar, el guàrdia d'assalt, sense dir-nos una paraula, li va donar un cop de puny al meu company, que anava el primer, i li va trencar les dents del davant. Ho va fer perquè sabia que érem carlins.”

*Mateu Melcion l'any 1935, quan tenia 22 anys.
(Col·lecció Mateu Melcion)*

*Vista de Badalona a principis del segle XX, amb el mar en segon terme.
La casa més alta del centre de la fotografia pertanyia a la família Melcion.
(Col·lecció Mateu Melcion)*

Aquest fet fa recordar a Melcion la implicació dels tradicionalistes en la protecció dels béns i persones de l'Església durant aquells anys tan convulsos:

“Quan hi havia mala maror, algun esdeveniment polític, els carlins anàvem a les parròquies i als convents, a fer guàrdia per protegir-los i evitar atacs. Jo vaig anar a la parròquia de Sant Josep, a dormir a la rectoria, ja que tenia molta confiança amb el rector. El *sereno*, que estava amb el mossèn, li va dir que de moment tot estava molt tranquil. Però a mitja nit van venir uns grups i el *sereno* ens va avisar que no li feia gràcia. El rector va decidir encendre totes les llums que donaven al carrer per fer-los saber que a la parròquia estaven a l'aguait. A Badalona i Barcelona no hi havia setmana que no cremessin un tramvia: feien treure la gent i se'ls emportaven a cremar als descampats que envoltaven aquestes ciutats. No hi havia seguretat ni tranquil·litat i quan es feia fosc de seguida t'havies de tancar a casa. Sovint hi havia assassinats.”

Esclata la Guerra Civil: les patrulles de control

Com és sabut, el 18 de juliol de 1936 les guarnicions militars del nord d'Àfrica es van sublevar contra el govern de la República i l'endemà, el diumenge 19 de juliol, la rebel·lió es va estendre a la Península. A Barcelona els tradicionalistes van ser la formació política catalana més important de la trama civil que va fer conxorxa amb el militars rebels. De fet, la UME (Unió Militar Espanyola), que coordinava el suport civil al cop d'estat, va acceptar l'oferiment de 500 requetés, és a dir, voluntaris civils d'ideologia carlina els quals van lluitar al costat de l'exèrcit a les casernes i els carrers de la Ciutat Comtal. A la resta de Catalunya els requetés, en un nombre aproximat de 35.000, van romandre a l'espera d'una ordre de mobilització que mai no es va produir en fracassar el cop d'estat.³

Tornant a Badalona, s'ha de dir que a la Rambla d'aquesta ciutat s'havia d'inaugurar el 25 de juliol una fira i per això hi havia unes barraques muntades; allà es trobaven Mateu Melcion i els seus amics per comentar el que estava succeint. La tranquil·litat a casa dels Melcion va durar poc:

“El 22 de juliol van venir a casa tres homes escopetats a fer-nos un escorcoll; eren castellans, com la majoria de la gent del barri, on el meu pare estava ben vist. Van dir que sospitaven que teníem armes i van escorcollar tota la casa; de la meua habitació van agafar trenta monedes de plata que tenia estalviades. També van despenjar un Sant Crist; aquest homes eren de la CNT-FAI.

L'11 de setembre em van venir a buscar amb un cotxe; van demanar per mi (el meu pare també es deia Mateu) dient que havia de fer unes declaracions. Amb el cotxe em van dur per la carretera de Mataró i cap a la carretera de la Conreria i en veure això vaig tenir por, perquè allà havien matat força gent. Però em van portar a la presó de Badalona, al soterrani dels dispensari. Allà m'hi vaig trobar tres nois més i a les dotze del migdia ja érem deu, tots molt joves (entre dinou i vint-i-tres anys) fills de botiguers, gent amb negocis, molt coneguts de tothom. També hi havia un frare passionista, molt conegut a Badalona perquè passava per les cases a demanar caritat. Estava en un racó, molt espantat perquè el matessin i, efectivament, després el van matar.

A les sis del vespre van venir els *patrulleros* i des de dalt de l'escala van cridar: “Los cinco primeros, que suban.” i gairebé van haver-hi baralles per pujar-hi perquè vam pensar: “Això serà la llibertat”, però jo no vaig pujar. Aquests cinc els van portar a la txeca de Sant Elies⁴, a Barcelona, un antic convent. A les 11 de la nit els van treure cap a Montcada i allà els van afusellar. El 24 de setembre ens van portar a una torre de Badalona, confiscada a Ventós Mir, un senyor molt catòlic d'Olot. Era molt ric i va donar els terrenys on van fer l'església de Sant Josep i el Cercle Parroquial.

El cap d'ells [de la txeca] ens va fer una arenga dient-nos que érem uns beats i que ara que ens anaven a alliberar, si volíem resar que ho féssim ficats al llit i ben tapats perquè ningú no ens veiés.

Un conegut del meu pare que havia treballat amb ell al petroli (CAMPESA), va venir a avisar-lo que l'endemà vindrien a buscar-nos les màquines de la fusteria. El meu pare va dir que les màquines eren seves i l'altre li va respondre que ara tot era de tots. El meu pare es va posar molt nerviós, va agafar una maça i el va amenaçar de donar-li un cop si no marxava. Ja no van tornar més però el meu pare mai ja no va fer res bo de l'ensurt que va tenir. Va morir l'any 1942.

El meu germà, que aleshores tenia setze anys, i un cosí de Girona van passar la frontera i per Hendaia (Guipúscoa) van entrar a la zona nacional. El cosí es va allistar a l'exèrcit i al meu germà el van posar de fuster a l'Hospital de Navarra; quan li va tocar d'anar al front, al cap d'un any i mig, el van ficar als cos d'enginyers. En acabar la guerra encara s'hi va estar un any. El gran, que era casat, va estar amb els *rojos* també de fuster. El més petit es va estar a Torroella, amb uns familiars.

Nosaltres vam deixar la casa del carrer Cervantes i vam anar a la masia del Canyet, on vivia ma germana casada amb l'amo. Allà, durant la guerra, un grup de coneguts de Badalona anaven a escoltar Queipo de Llano⁵ per la ràdio. Al meu cunyat pagès el va venir a buscar una patrulla; quan se l'enduien per la carretera de Canyet cap a Montcada, va obrir la porta del cotxe i va saltar; es va amagar per la muntanya i després va anar a parar a Barcelona, a prop de la presó Modelo.”

Presoner a la Model de Barcelona

Durant la guerra per la presó Model de Barcelona van passar més de 13.000 persones. El 19 de juliol de 1936 tots els presos van ser alliberats i a partir d'aquell moment el centre penitenciari s'omplí de gent de drete, suposats quintacolumnistes, és a dir, col·laboradors dels militars

sublevats. Els historiadors apunten la paradoxa que per a molts d'aquests reclusos, especialment els religiosos i les religioses, el seu tancament a la Model els va salvar de morir en mans de les patrulles de control⁶. Mateu Melcion va ser un dels milers de catalans que ingressaren en aquesta presó inaugurada l'any 1904:

“A principis de novembre van venir a buscar-me uns policies. Anaven amb un cotxe de la Generalitat, amb la bandera catalana. Un dels policies era germà de la dona de l'amo d'una casa de mosaics que ens devia diners per una feina molt important que els havíem fet. Em van portar a la comissaria de la Via Laietana, de Barcelona; vaig estar-hi tres dies. El segon dia el comissari em va fer cridar i em va preguntar si era burgès i ric; jo li vaig respondre que a casa havíem de treballar com tothom; també em va preguntar si anava a missa i per què estava barallat amb els joves del barri. Jo li vaig dir que anava a missa perquè així m'ho havien ensenyat els meus pares i que no era pas veritat que estigués barallat amb els joves del barri, sinó que jo anava a una escola del centre i, lògicament, tenia els amics allà.

L'endemà ens van portar a la Modelo⁷; quan entres la primera nit la passes a “l'Aglomeració” fins que et porten a la cel·la corresponent. Em van portar a la galeria tercera, la cel·la 355. Allà hi havia dos xicots joves de Pineda, de divuit anys. Els acusaven d'haver cantat el *Cara el sol* pels carrers de Calella. Al cap de poc va venir a la tercera galeria un amic carlí de Badalona, anomenat Oriol i més tard, un altre anomenat Garzón. En ésser tres amics vàrem demanar al cap de la galeria de posar-nos junts i ens va dir que sí. Aquesta primera vegada a la Model vaig estar-hi vuit mesos, del novembre de 1936 al juliol de 1937.”

Alliberament de presos de la Model de Barcelona el febrer de 1936, poc després de la victòria del Front Popular a les eleccions generals. (Foto Arxiu Centelles)

La policia escorcolla el clavegueram dels voltants de la Model arran de la fugida d'un grup de reclusos de la FAI, l'any 1937. (Foto Arxiu Centelles)

La vida quotidiana a la presó

“A les set del matí ens llevàvem; al cap d’una estona ens passaven unes calderes amb cafè (més aviat aigua tenyida) i un panet. A les nou ens feien sortir al pati; allà enraonaven amb els companys. Al pati, si la família ens portava préssecs, amb els pinyols ens fèiem anells. Després tornàvem a la cel·la i allà ens portaven el ranxo, que era fet amb molt de caldo i aigua, amb quatre lleties i mongetes barrejades amb una mica de carn.

Aleshores van portar el rector de Sant Josep de Badalona, Pere Rifé. Cada dia hi havia missa perquè hi havia molts capellans empresonats; entraven les hòsties d’amagat, dins el pa o la roba. Allà es cantava molt, per exemple, a la Verge del Pilar, a la qual li teníem molta devoció. Recordo que hi havia 100 maristes de tot Catalunya, els quals havien estat detinguts pel mes de setembre o primers d’octubre, ja que els maristes francesos van dir que pagant un rescat se’ls emportarien cap a França. Les autoritats van accedir-hi i els van dir que es concentressin al port de Barcelona; quan va ser l’hora de pujar al vaixell va arribar un autobús i van carregar-ne uns 30 (d’un total de 130) i els van portar a la txeca de Sant Elies on van ser executats; la resta els van ficar a la Model.

A la Quinta Galeria hi havia els condemnats a pena de mort que no podien sortir al pati; cada nit venien a buscar-ne quatre o cinc i els mataven a Montjuïc. Mentrestant, la resta sempre que podíem trèiem el cap per les finestres i cantàvem cant religiosos i resàvem en veu alta el rosari. A Mn. Pere Rifé se’l van emportar al vaixell-presó Uruguai.”

Els Fets de Maig de 1937 i l’alliberament

El maig de 1937 van tenir lloc a Barcelona uns gravíssims enfrontaments entre els anarquistes (CNT-FAI) i el POUM (troskistes), per una banda, i per l’altra les autoritats de la Generalitat i els comunistes (PSUC), que aleshores començaven a dominar l’aparell de l’estat republicà gràcies

a la poderosa influència de la URSS. La lluita acabà amb 500 morts i la derrota dels primers, bona part dels quals foren empresonats o executats (entre ells l'intel·lectual i dirigent del POUM Andreu Nin), acusats falsament de connivència amb els franquistes. Aquestes fets tingueren la seva repercussió en la Model:

“Pels Fets de Maig de 1937, en què a Barcelona s'enfrontaren anarquistes i comunistes, els anarquistes volien assaltar la presó Model i van haver de reforçar la guàrdia. Aquella setmana vam passar gana perquè les famílies no podien portar-nos menjar. Després de ser derrotats, els anarquistes van ser apartats de la direcció de la Modelo. Entre ells hi havia el director, a qui anomenaven Puñales⁸ perquè sempre duia un punyal a més de la pistola. Venia dos cops a la setmana amb prostitutes, ens fèiem posar en fila i amb aquestes noies triaven quatre o cinc presoners i se'ls enduien a part.

Després dels Fets de Maig de 1937 ens van començar a alliberar per grups, ja que els anarquistes van quedar arraconats i tots els que estàvem tancats no havíem tingut cap judici. [Mateu Melcion va ser alliberat el 23 de juliol de 1937]⁹ Uns amics de la meva germana coneixien un capellà de Montgat, mossèn Pasqual, de família carlina. Aquest li va donar una adreça de Barcelona per a quan sortís de la Model hi anés cap allà, al Paral·lel, al 74 del carrer Cabanyes. Un cop fora de la presó, vaig agafar el tramvia. En arribar-hi, vaig baixar del tramvia i vaig tirar amunt. Em van obrir la porta i els vaig dir que venia de part d'en Pasqual. Em van dir que havia d'estar a sota de l'escala, on hi havia roba, però que no m'havia de moure ni tan sols quan toquessin les sirenes nocturnes que avisaven dels atacs aeris. L'endemà em va venir a buscar Mn. Pasqual que em va conduir cap a Badalona; era un capellà jove i decidit que va ajudar molta gent de Badalona. Em van dur a casa de ma germana; com ja he comentat, allà hi havia una colla de coneguts que venien a sentir Queipo de Llano, entre els quals una senyora que em va suggerir que em passés a l'Espanya nacional.”

L'intent fallit de passar a l'Espanya "nacional"

“Em va dir que tenia l'adreça d'uns senyors que cada setmana passaven sis persones per la frontera a canvi de pagar-los diners. Hi anava a sentir en Queipo de Llano un senyor anomenat Solà Escofet, director de la Caixa de Pensions, que es va oferir a pagar-m'ho: eren tres mil pessetes i me les va deixar. Jo vaig dir-ho a tres companys carlins més de passar la frontera; vam anar-hi un dijous amb els cèntims a la Calle Ancha [carrer Ample] de Barcelona, darrere de Capitanía i a prop de la Mercè. Era un pis on ens va obrir un senyor vellet que ens va citar per a dissabte a les quatre al mateix lloc, que aleshores sortiríem cap a la frontera. Van quedar a les tres a l'andana de l'estació del tren de Badalona, però un no s'hi va presentar perquè a casa seva no van voler deixar-lo. Un dels tres que hi anàvem era del Masnou, una mica ximplet; a l'escala vam trobar una dona fregant l'escala i aquest s'hi va entretenir dient-li *piropos*. Vam trucar la porta i ens va obrir un noi jove que no havíem vist a l'anterior visita; allà, al passadís, que estava molt fosc, ens va dir si érem companys que havien d'anar a ajudar a en Franco. Ens va fer mala espina que ens preguntés tan directament això i nosaltres vam dissimular dient que anàvem a França; el noi del Masnou va inventar-se que ell se n'anava a Amèrica a fer cine. El jove del pis insistia esmentant Franco per comprometre'ns. Aleshores va sortir un altre jove i va cridar: “S'ha acabat el *cuento*” i traient una pistola ens va dir que estàvem detinguts i ens van fer entrar cap al menjador des d'on van trucar per avisar.”

La txeca del Portal de l'Àngel

Un cop detingut, Mateu Melcion va ser conduït a la txeca del Portal de l'Àngel (Barcelona); aquesta txeca va estar dirigida, en diferents etapes, pel Centre Federal, els agents soviètics i els carrabiners. El nom de *txeca* provenia de les sigles russes que designaven la policia soviètica que entre

1917 i 1922 va combatre a la URSS els contrarevolucionaris. A casa nostra les txeques eren presons clandestines controlades pels partits polítics i organitzacions sindicals d'esquerres (CNT-FAI, PCE, UGT, POUM, PSOE, ERC i Estat Català) i pels cossos de seguretat (SIM¹⁰, Guàrdies d'Assalt, Carrabiners i Direcció General de Seguretat)¹¹ on als detinguts se'ls practicava de manera sistemàtica la tortura i, en força casos, se'ls treia d'allà per assassinar-los. N'hi van haver a Barcelona, València i Madrid i van ser creades després de l'esclat revolucionari provocat per l'aixecament militar del 18 de juliol de 1936. El carlí badaloní ens explica la seva experiència:

“D'allà ens van portar a la txeca del Portal de l'Àngel, al número 34, una antiga joieria, on ens van interrogar perquè els diguéssim qui ens havia donat l'adreça d'aquell pis des d'on es preparaven les fugides. L'únic dels tres que ho sabia era jo. A l'Eugenio Obiol, que tenia uns divuit anys, el van deixar en una cel·la a part i gairebé cada dia l'apallissaven perquè xerrés però ell no sabia res. El van deixar en molt mal estat i al final el van matar. Amb mi i amb en Riba, en canvi, van usar una altra tàctica, ens tractaven bé.

A l'interrogatori jo els vaig dir que jo estava a la Modelo i em vaig inventar que en ser alliberat havia anat a la platja de Barcelona; allà se m'havia acostat una noia que em va preguntar que per què no era al front. Jo li vaig dir que de moment no tenia intenció d'anar-hi i aleshores em va dir que si jo em volia passar a l'altra part, ella em diria com a canvi de pagar uns cèntims. Vaig explicar als que m'interrogaven que era una noia alta i rossa tenyida; em vaig inventar tots aquests detalls i llavors la policia, amb la meva descripció, van trobar una noia que treballava a la secció de passaports de la Generalitat. Tenia una tia que ajudava monges a passar [finalment van afusellar aquesta noia i la seva tia]. Un dia em van dir que em pujarien al terrat de l'edifici i allà veuria una noia que també s'hi passejaria i que me la mirés bé, però sense dir-li res. Un guàrdia ens vigilava. Jo els vaig dir que aquesta no era la noia de la platja.”

El camp de treball número 3: els Omells de Na Gaia

Després de l'interrogatori, Melcion va tornar a la Model (el 20 d'agost de 1937)¹² i d'allà al cap d'uns mesos (l'abril de 1938)¹³ va ser conduït als Omells de Na Gaia (Urgell), un dels vint-i-dos camps de treball creats a Catalunya arran del decret del 30 de desembre de 1936, obra del ministre anarquista Joan Garcia Oliver¹⁴, que també havia estat conseller de la Generalitat. En un principi, aquests camps de treball van ser ideats per regenerar els presos *fixistes* mitjançant el treball. El testimoni del nostre protagonista demostra com, en la pràctica, els presoners van patir tota mena de penalitats i maltractaments que, en força casos, acabaren amb la mort.

“Al cap d'un mes i mig ens van portar a la Modelo, a la Sexta Galeria. D'allà vam anar amb tren a Cervera. Durant el trajecte un xicot jove va treure el cap per la finestra per mirar i només per això li van disparar i el van matar. A Cervera vam estar vuit-cents homes tancats tres dies sense menjar i d'allà ens van dur caminant trenta-dos quilòmetres fins als Omells de Na Gaia, el camp de treball número 3. A Bellpuig hi havia un camp d'aviació i perquè no véiéssim la destrossa d'avions que hi havien fet els nacionals, vam donar una volta molt gran. Als Omells de Na Gaia a uns els van tancar a l'església i a la resta, entre els quals hi era jo, en una quadra de vaques i en un magatzem. Era el pitjor camp de tots els de Catalunya. Ens van reunir a tots i el cap del camp ens va fer un sermó dient-nos que si ens portàvem bé estaríem bé; això sí, hauríem de treballar; aleshores va afegir:

“Todo el que no se vea capaz de trabajar porque esté muy enfermo, que salga de la fila dando un paso adelante”

Van sortir-ne trenta i llavors va fer venir el metge d'Omells de Na Gaia, els van reunir i els van afusellar a tots, inclòs el metge. Els guàrdies, més de mil, eren civils de l'Aragó que havien fugit de l'avanç nacional. Duïen

Panoràmica dels Omells de Na Gaia (Urgell) on es trobava el camp de treball número 3, on Melcion va ser confinat l'abril de 1938. (Foto Ferran Pérez)

Al poble de Cabassers (Priorat) estava localitzat el camp de treball número 6. Mateu Melcion i la resta de presoners dormien al terra de l'església parroquial. (Foto Ferran Pérez)

un fusell i un bastó, eren molt violents i barroers. Ens feien cavar unes trinxeres de fugida, per a la possible retirada, a pic i pala. Treballàvem de dos en dos. De tornada al poble anàvem en grups de cinc i ens van amenaçar dient-nos que si un dels cinc fugia matarien catorze homes de cop (és a dir, tres grups sencers). Els que fugien sovint eren anarquistes presoners dels Fets de Maig de 1937; una vegada, van fugir-ne dos i van afusellar els tretze restant de la seva colla, la majoria d'ideologia anarquista.

El meu company de treball era un gallec que feia la pastisseria de l'Hotel Colón de Barcelona; el van agafar el 19 de juliol per haver ajudat els militars que s'hi van atrinxerar. Era molt fort i em va ajudar molt, perquè els guàrdies de seguida et pegaven si t'endarreries cavant la trinxera. Ell ho feia pràcticament tot perquè jo era poca cosa. De tant en tant assassinaven els que no podien treballar: a un notari de Badalona anomenat Cisquer, de 60 anys, el van fer anar a un lloc per orinar i aleshores li van disparar. Un xicot de disset anys, fill dels amos de Can Parxet (Tiana), que s'havia trencat els dits a la Model, li feien portar els càntirs d'aigua amb un pal; un dia el van agafar i el van matar a trets.”

Judici i i condemna a mort

“Estant allà ens van cridar als tres amics per anar a judici acusats d'espionatge i alta traïció. Amb camió ens van portar a la Modelo¹⁵ de Barcelona. Jo necessitava un advocat i a través de la majordona de Mn. Pere Ribé em van trobar un advocat francès que em va defensar el que va poder. Ens van cridar al jutjat però el judici es va endarrerir molts cops per diversos motius. Abans del judici l'advocat de la noia dels passaports em va venir a trobar i em va preguntar si jo havia dit a la policia que aquesta noia era la que passava la gent per la frontera. Jo li vaig respondre que mai ho havia afirmat i que al judici també ho negaria, cosa que el va satisfer. Al judici van jutjar l'home vell del pis de la Calle Ancha, el gendre

i el seu fill; la tia, la mare i la noia dels passaports, un militar i nosaltres tres. Van condemnar a mort a cinc: al vell, al gendre, a la noia, a la seva tia (que repartia els passaports) i a mi. A la resta, a trenta i onze anys de presó. El jutge es deia Rodríguez Granguet.”

La Quinta Galeria: salvat de morir per ben poc

“A mi em van ficar a la Quinta Galeria de la Modelo a l’espera que es confirmés la pena de mort. L’Obiol i el Riba, els meus amics, els van portar a la Sexta Galeria. A la Quinta érem tots molt alegres i cantàvem i resàvem. A la Modelo hi havia sis galeries: tres per al que anomenaven *feixistes*, dues per als anarquistes i una altra per als condemnats a mort. Els anarquistes estaven molt furiosos (per ser presoners dels seus antics companys i per por a l’arribada dels franquistes) i cantaven cançons com La Marsellesa; nosaltres responíem cantant el Crec en un Déu, a la Verge del Pilar... Al cap de quinze dies vam tornar al jutjat i ens van donar les penes a mort. Un altre cop de retorn a la Modelo, venia a veure’m ma germana Margarita; ens trobàvem al locutori vigilats pel guàrdia. Li vaig explicar que m’havien condemnat a mort, però li vaig demanar que no ho digués als pares i que mirés de fer alguna cosa.

La meva germana va parlar amb un pescador de Badalona anomenat Bellavista que tenia dues filles; quan la dictadura de Primo de Rivera aquest home havia salvat la vida al que aleshores era alcalde republicà de Badalona, anomenat Cané. Van pensar que farien passar la filla petita del pescador, de vint anys, per *nòvia* meva. En Bellavista va anar a l’alcaldia a veure l’alcalde i li va dir: “Et tinc de demanar un favor: el *nòvio* de ma filla l’han condemnat a mort i no ha fet res. Per tant, ja saps el que et toca.” L’alcalde li va respondre: “Home, això és molt gros, no sé si ho podré aconseguir”. El pescador va respondre: “Res, has de fer el que sigui, aquest noi no l’han de matar. La meva noia, com quedarà? Es morirà del disgust!”.

I al cap de poc temps va venir el meu advocat i em va comunicar que ja no tenia pena de mort sinó de 30 anys. Aquelles noies es van fer monges després de la guerra, la que havia de ser *nòvia* meva a Pamplona. De la Quinta Galeria em van portar a la Tercera. I poc després em van tornar a portar a un altre camp de treball, el número 6, a Cabassers; dalt d'una muntanya; des d'allà es veia el riu Ebre.”

El camp de treball número 6: Cabassers (Priorat)

“Va ser per Sant Jaume, el 25 de juliol, que vam sortir de la Modelo amb camions, uns 800 reclusos¹⁶. Vam fer nit a Falset i allà va aparèixer un avió *xivato* dels nacionals; érem a la bodega de Falset, als afores, encerclats per una paret o muralla no gaire alta. Els guàrdies ens vigilaven; aleshores l'aviació de Franco va venir a bombardejar en veure els guàrdies, però no ens va caure cap bomba a dins del pati però sí a fora, on van fer algun mort. La majoria dels vigilants eren milicians d'Aragó que es van retirar fins a Lleida en avançar els nacionals; sempre portaven un fusell i un bastó; no duïen uniforme.

A Cabassers fèiem unes trinxeres i els guàrdies ens feien descansar de treballar quan apareixen els avions que participaven a la batalla de l'Ebre, a fi que no ens veiessin; tenien por que els féssim senyals amb les pales. Menjàvem molt poc però vam tenir sort d'una família carlina que ens ajudava. Dormíem al terra de l'església i sortíem molt d'hora al matí, de cinc en cinc, amb un guàrdia. Ens deixaven escriure a la família en postals de cartró que ens fèiem nosaltres mateixos i que arribaven a Montjuïc, al pavelló de les missions de l'Exposició de 1929 transformat en oficina dels camps de treball. Nosaltres anàvem sempre junts tres de Badalona, i amb un guàrdia que era d'Olesa de Montserrat vam acordar que sempre aniríem els últims. Aquest guàrdia ens deixava agafar raïm, ametlles, etc. Ell sempre ens explicava que havia mort uns quants, entre ells el rector d'Olesa. A un de nosaltres, en Riba, els pares del qual eren

de Linyola (Lleida), el van fer incorporar-se a files a Barcelona i d'allà va anar a Linyola i va estar molt bé. Un dissabte van portar-nos peix petit (sardina, etc.) i vam estar menjant això durant una setmana, i al final ja estava fet malbé.”

D'Arbeca a la txeca de Sant Gervasi (Barcelona)

“A un grup de cent ens van dur a Arbeca, on hi ha al canal d'Urgell, a treballar-hi; seria cap a l'octubre o novembre de 1938. Vam tenir la sort que els pagesos que ens trobàvem al camí de tornada al poble ens ajudàvem. Dormíem de cinc en cinc: posàvem dues mantes a sota i la resta a sobre; i ens tornàvem per estar al mig, on feia més calor. A principis de novembre va venir un camió cap a les onze de la nit, van entrar a l'església i van cridar el meu nom i em van fer agafar tot el que tenia, i tothom va pensar que anaven a matar-me. Un dels que hi havia darrera meu era el vicari de Calella, mossèn Codina, i em va donar l'absolució. Vaig pujar a la caixa del camió i em van portar tot sol a Barcelona, a una txeca de Sant Gervasi [anomenada La Tamarita, era el centre neuràlgic del SIM on hi havia assessors soviètics]¹⁷ i em van tancar en una habitació. Jo havia resat molt pensant el pitjor, però no tenia por perquè ja hi estaven acostumats. A les vuit o a les nou del matí vaig sentir gent enraonant i, mirant pel pany de la porta, vaig veure que els coneixia a tots cinc perquè havíem estat junts a la Modelo: eren topògrafs i estaven fent mapes per a l'exèrcit. Vaig cridar: “Cifuentes!”, el qual es va sorprendre, i li vaig dir: “¡Soy Melcion, Mateo Melcion!” i li vaig explicar què m'havia passat i li vaig demanar que si podia avisar la meva família. Però em va explicar que els vigilaven molt, tot i que em va advertir que no passaria gana perquè em passarien part del menjar que els duïen de casa seva. Això era el 23 o el 24 de novembre, i el 23 de desembre em van portar a la Modelo; abans de treure'm de la txeca em van preguntar que per què era allà i els vaig respondre que no ho sabia. Ells [es refereix als policies del SIM]

se'n van estranyar i rondinaven dient que per això estaven perdent la guerra, i que jo podia haver anat al front a lluitar, a la qual cosa jo vaig assentir tot dissimulant.”

De retorn a la Model i retirada cap a França

“En ingressar-me a la Modelo¹⁸ de seguida van fer unes llistes i d'allà ens portaven a l'Estació del Nord. Els nacionals ja estaven entrant a Catalunya [som al mes de gener de 1939]. Van començar a cridar-me pel meu nom però jo em vaig fer el sord i no vaig voler baixar; el mateix va fer el meu company de cel·la. A les onze de la nit, quan la Modelo ja estava gairebé buida, van pujar a buscar-nos, ens van esbrincar i ens van obligar a baixar. Ens van pujar en un camió i fins a un tren que ens va portar a Centelles (la plana de Vic); vàrem passar la nit en una nau d'una fàbrica de botifarres. L'endemà caminant vam arribar a Castellterçol, a un turó de la vora, on vam dormir vigilats pels guàrdies. Potser érem 1200 persones ja que havien buidat la Modelo. Va ploure tota la nit i els guàrdies es van posar molt nerviosos i ens amenaçaven de mort.

Vam reprendre el camí fins a Girona, als afores. A mitja nit ens van fer aixecar-nos; n'hi havia que eren més grans i anaven coixos i, com no podien seguir la marxa, els guàrdies els mataven a trets. Aleshores van començar a volar els ponts i sentíem les explosions. Vam passar per Banyoles; vam trobar un soldat de Badalona, en Grífols, a qui anomenaven Patarringo, que era boxejador; duia una mula amb menjar i ens va tirar una caixa que es va trencar i només vam poder agafar un pot ja que tots els soldats s'hi van tirar a sobre. Vam arribar a l'últim poble abans de la frontera i allà vam trobar el bisbe de Terol, Polanco, i quinze requetés que el mateix dia els van anar a matar a dos o tres quilòmetres d'on érem nosaltres¹⁹. La primera nit de ser allà els oficials van marxar i van deixar sols els guàrdies; a la segona nit van marxar una bona part d'aquests guàrdies fins que a la tercera nit ja no en quedava cap i ens van deixar lliures.”

*Mateu Melcion fotografiat al seu domicili de Badalona,
l'octubre de 2004. (Foto Ferran Pérez)*